

Nəcəf TALIBOV
Azərbaycan Respublikası
Auditorlar Palatası sədrinin
elmi-metodik məsələlər üzrə müşaviri

**“AZƏRBAYCAN DÖVLƏTİNİN İQTİSADI SİYASƏTİNDƏ
ŞƏFFAFLIQ” MÖVZUSUNDA ELMİ-PRAKTİKİ KONFRANS**

27 iyun 2018-ci il

**«Təsərrüfat subyektlərində audit komitələrinin yaradılmasının
normativ-hüquqi əsasları»**

Audit Komitəsi korporativ qaydada auditlə bağlı məsələləri tənzimləyən - kənar auditoru təyin edən, audit hesabatını müzakirə və qəbul edən orqan kimi auditor fəaliyyətinə ictimai nəzarətin mühüm hissəsidir.

Beynəlxalq təcrübədə audit tənzimləyiciləri həm də AK-nin fəaliyyətinə nəzarət edirlər. Təsadüfi deyil ki, Aİ bir sıra normativ sənədlərində (Direktiv və Rekomendasi-yalarında) AK-nə xüsusi önəm vermişdir.

Azərbaycan Mülki Məcəlləsinin 91.4-cü maddəsində məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlərdə, 107.12-ci maddəsində isə səhmdar cəmiyyətlərində Audit Komitələrinin yaradılması zərurəti və formalaşması şərtləri, qaydaları, tərkibi və fəaliyyət qaydası əks olunmuşdur. 2007-ci ildə qəbul olunmuş “Daxili audit haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununda da AK-nin yaradılması və fəaliyyətinin əsas aspektləri 1.0.4 bəndində təsbit olunmuşdur.

Bunlara misal olaraq Azərbaycan iqtisadiyyatının Strateji Yol Xəritəsini, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2017-ci il 2 iyun tarixli Sərəncamını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2017-ci il 21 fevral tarixli Fərmanı ilə

təsdiq edilmiş “Bakı Mühəndislik Universiteti” publik hüquqi şəxsin nizamnaməsini və digər sənədləri göstərmək olar. “Azərbaycan Respublikasında biznes mühitinin əlverişliliyinin artırılması və beynəlxalq reytinglərdə ölkəmizin mövqeyinin daha da yaxşılaşdırılması ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 13 iyul tarixində 2199 nömrəli Sərəncamının həyata keçirilməsinə dair Sərəncamla təsdiq edilmiş tədbirlər planının “Korporativ idarəetmə, investisiyalar, investorların maraqlarının qorunması, biznes etikası və korporativ sosial məsuliyyət” adlı 6-cı bəndində Müşahidə (Direktorlar) Şurası tərəfindən ayrıca Audit Komitəsinin yaradılmasının təmin edilməsi zərurəti təsbit edilmişdir.

Auditorlar Palatası tərəfindən Audit Komitəsinin nümunəvi Əsasnaməsi hazırlanmış və Palata Şurasının 2015-ci il 30 sentyabr tarixli 266/1 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

Əsasnamədə aşağıdakı müddəalar əksini tapmışdır:

1. Ümumi müddəalar

1.1. Audit Komitəsi (bundan sonra Komitə adlanacaqdır) Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə, «_____» Azərbaycan Respublikası Qanunu (Şirkətin fəaliyyət sahəsini tənzimləyən normativ hüquqi akt və ya aktlar göstərilir), “Daxili Audit haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, _____ (əgər varsa – Şirkətin fəaliyyət sahəsini tənzimləyən orqanın müvafiq normativ aktları göstərilir) «ABC» şirkətinin (bundan sonra «Şirkət») Nizamnaməsi və bu Əsasnamə əsasında fəaliyyət göstərir.

1.2. Komitə Şirkətin Müşahidə Şurasının (və ya digər səlahiyyətli orqanının) təqdimatı əsasında Səhmdarların Ümumi Yığıncağı (və ya digər səlahiyyətli orqanı) tərəfindən təyin olunmuş, Şirkətin daxili nəzarət sisteminin qiymətləndirilməsini və monitorinqini həyata keçirən tövsiyəverici orqandır. Həmçinin bu orqan Şirkətin maliyyə nəzarəti sistemində nəzarət etməkdə Müşahidə Şurasına (və ya digər səlahiyyətli orqanına) köməklik göstərir və lazım gəldikdə Səhmdarları (təsisçiləri) Şirkətin maliyyə vəziyyəti barədə məlumatlandırır.

2. Komitənin səlahiyyətləri

2.1. Komitə aşağıdakı səlahiyyətlərə malikdir:

2.1.1. Şirkətin audit siyasətini və strategiyasını müəyyən etmək;

2.1.2. Şirkətin idarəetmə orqanından (adını göstərməli) Komitənin öz funksiyalarını həyata keçirmək üçün bütün məlumatları almaq;

2.1.3. Daxili audit planlarını təsdiq etmək və audit qurumunun fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirmək;

2.1.4. Kənar auditorların nümayəndələri ilə görüşlər keçirmək;

2.1.5. Kənar auditorun onun müstəqilliyinə mənfi təsir göstərə biləcək amilləri nəzərdən keçirmək;

2.1.6. Kənar auditorun, audit və əlaqədar audit xidmətləri üzrə işlərinin həcmnin, icra müddətlərinin və xidmət haqqının (qonorarının) müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı Müşahidə şurasına (və ya müvafiq orqana) tövsiyələr vermək;

2.1.7. Kənar auditorun peşəkarlığını, müstəqilliyini və fəaliyyətini qiymətləndirmək və onun fəaliyyət nəticələrinin və müstəqilliyinin adekvatlığına dair öz rəyini daxil edən hesabatı Şirkətin Nizamnaməsi ilə müəyyən edilmiş müvafiq orqanlarına təqdim etmək. Bu cür hesabat Kənar Auditorun yenidən təyin olunmasına və ya müqaviləsinin dayandırılmasına və lazım gəldikdə, bu cür auditorun əvəz edilməsinə dair Komitənin təkliflərini əks etdirir. Hər hansı bir orqan (adını göstərməli) bütünlüklə Komitənin verdiyi qiymətlə və təkliflərlə razı olmadıqda, Komitənin hesabatı həmin orqandan da səlahiyyətli orqana (adını göstərməli) təqdim edilir və onun yığıncağının gündəliyinə daxil edilir;

2.1.8. Kənar auditin nəticəsi əsasında maliyyə hesabatlarına ediləcək dəqiqləşmələr və əlavələri nəzərdən keçirmək;

2.1.9. Şirkətin daxili auditorunun təyin olunması zamanı öz münasibətini bildirmək və onun işinə qiymət vermək;

2.1.10. daxili nəzarət sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə dair müvafiq orqanlara (adını göstərməli) təkliflər vermək;

2.1.11. Şirkətin fəaliyyəti ilə bağlı şirkətin müvafiq orqanlarının (adlarını göstərməli) qəbul etdiyi bütün qərarlarla tanış olmaq;

2.1.12. Şirkətin bütün daxili qaydaları və strategiyası ilə tanış olmaq;

2.1.13. Şirkətin fəaliyyəti ilə bağlı qanunvericiliyə, Şirkətin nizamnaməsinə və (əgər varsa) Şirkətin fəaliyyət sahəsini tənzimləyən orqanın normativ sənədləri tələblərinin yerinə yetirilməsini müvafiq orqandan (adını göstərməli) tələb etmək;

2.1.14. daxili audit struktunun rəhbərinin və işçilərinin işdən azad olması və ya dəyişdirilməsi barədə şirkətin müvafiq orqanı (adını göstərməli) qarşısında məsələ qaldırmaq;

2.1.15. Şirkətin illik hesabatına dair mülahizələrini bildirmək;

2.1.16. Şirkətin struktur bölmələri üzrə xüsusi audit yoxlamaları və təftişlər keçirilməsini sifariş vermək;

2.1.17. Şirkətin fəaliyyətinə və əməkdaşlara aid olan hər hansı məlumatlar üzrə sorğu vermək;

2.1.18. Şirkətin fəaliyyəti məqsədləri üçün ehtiyac olduqda müstəqil ekspertləri cəlb etməklə bağlı rəhbərlik qarşısında məsələ qaldırmaq;

2.1.19. Zəruri hallarda öz iclaslarına Şirkətin əməkdaşlarını, kənar və daxili auditorları və müstəqil ekspertləri dəvət etmək;

2.1.20. Şirkətin müvafiq orqanlarının (adlarını göstərməli) iclaslarında səs hüququna malik olmadan iştirak etmək;

2.1.21. Şirkətin müvafiq orqanlarının (adlarını göstərməli) növbədən kənar iclasının keçirilməsini tələb etmək;

2.1.22. Bu Əsasnamə və (əgər varsa) Şirkətin fəaliyyət sahəsini tənzimləyən orqanın normativ aktları ilə nəzərdə tutulmuş digər səlahiyyətləri həyata keçirmək.

2.2. Komitə Şirkətdə aşağıdakı hallarda Şirkətin fəaliyyət sahəsini tənzimləyən qanunvericiliyin, Şirkətin Nizamnaməsi və (əgər varsa) Şirkətin fəaliyyət sahəsini tənzimləyən orqanın normativ sənədlərinin tələblərinin yerinə 3 yetirilməsi, habelə Şirkətdə mühasibat işinin vəziyyətinin yoxlanılmasını Daxili Audit Departamentindən (və ya digər Daxili audit qurumundan) tələb edə bilər:

2.2.1. Audit Komitəsinin tərtib etdiyi plan əsasında;

2.2.2. Səhmdarların (təsisçilərin) Ümumi Yığıncağının (və ya təsisçinin) tələbi əsasında;

2.2.3. 5%-dən çox paya malik olan səhmdarların tələbi əsasında(Şirkət Səhmdar Cəmiyyəti olduqda);

2.2.4. Şirkətin müvafiq səlahiyyətli orqanının (adını göstərməli) tələbi əsasında;

2.2.5. Tənzimləyici orqanın (əgər varsa – adını göstərməklə) tələbi əsasında;

2.2.6. Kənar auditorun tələbi əsasında.

2.3. Komitə Şirkətin fəaliyyətinə nəzarət və monitorinqi həyata keçirən zaman aşağıdakı prinsiplərə riayət edir:

2.3.1. Şirkətin cari iş fəaliyyətinə maneçiliyin minimuma endirilməsi;

2.3.2. lüzumsuz yoxlamaların aparılmaması;

2.3.3. lüzumsuz məlumatların hazırlatdırılmaması və tələb edilməməsi.

3. Komitənin vəzifələri

3.1 Komitənin vəzifələri aşağıdakılardan ibarətdir:

3.1.1 daxili və Kənar auditorlar tərəfindən irəli sürülmüş daxili nəzarət üzrə tövsiyələrin icraçılar tərəfindən icra olunub olunmamasına nəzarət etmək;

3.1.2 Mühüm maliyyə risklərinin cari sahələrinə və icra strukturları tərəfindən onların səmərəli idarə edilməsinə nəzarət etmək;

3.1.3 Maliyyə hesabatlarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edə biləcək hər hansı hüquqi məsələləri nəzərdən keçirmək;

3.1.4 Şirkətin illik və cari maliyyə hesabatlarının hazırlanma prosesinə və nəticələrinə nəzarət etmək;

3.1.5 Daxili Audit qurumunun fəaliyyətini tənzimləmək və onun fəaliyyətinə nəzarət etmək;

3.1.6 Daxili Audit qurumunun rəhbəri və əməkdaşlarının vəzifə təlimatlarını, şöbənin illik iş planı və proqramlarını, daxili audit hesabatlarını yoxlamaq, nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsi üzrə tövsiyələr vermək;

3.1.7 Daxili Audit qurumunun əməkdaşlarının fəaliyyətinin səmərəliliyini və peşə yararlığını nəzərdən keçirmək;

3.1.8 Daxili Auditorlar tərəfindən təqdim edilmiş mühüm nəticələrin və tövsiyələrin müntəzəm əsasda müzakirəsini təmin etmək;

3.1.9 Şirkət tərəfindən qanun və normativ sənədlərə riayət olunmasına nəzarət etmək;

3.1.10 Maliyyə hesabatlarının hazırlanması prosesində bütün qanun və tənzimləyici orqanın (əgər varsa) normativ aktlarının tələblərinə riayət olunmasına nəzarət etmək;

3.1.11 Tənzimləyici orqanlar tərəfindən aparılmış yoxlamaların nəticələrini nəzərdən keçirir və onların audit xidmətinin təkmilləşdirilməsi üzrə tövsiyələrini icra etmək;

3.1.12 Etik davranış qaydalarına (və ya digər sənədə – əgər varsa) riayət olunması üzrə nəzarət sisteminin işləməsinə nəzarət etmək;

3.1.13 Müntəzəm olaraq Komitənin fəaliyyəti haqqında (azı ildə bir dəfə) Səhmdarların (Təsisçilərin) Ümumi Yığıncağına hesabat vermək və müvafiq tövsiyələri təqdim etmək;

3.1.14 Daxili Audit, Kənar Auditorlar və Şirkətin müvafiq orqanları (adlarını göstərməli) arasında münasibətləri tənzimləmək;

3.1.15 Şirkətin ümumi fəaliyyətində mövcud olan və yarana biləcək risklər üzrə daim müvafiq orqanı (adını göstərməli) məlumatlandırmaq;

4. Komitənin tərkibi və işinin təşkili

4.1 Şirkətin Audit Komitəsi 3 (və ya sayı göstərilir) nəfərdən ibarətdir.

4.2 Komitənin üzvləri Səhmdarların (Təsisçilərin) Ümumi Yığıncağı tərəfindən 2 (və ya miqdarı göstərilir) ildən çox olmayan müddətə seçilirlər. Komitənin üzvləri təkrar seçilə bilərlər (və ya bilməzlər). Səhmdarların (Təsisçilərin) ümumi yığıncağı Komitə üzvlərindən birini Komitənin Sədri təyin edir.

4.3 Komitənin Sədri və üzvləri seçilərkən aşağıdakı tələblər götürülür: -iqtisadi, biznes və ya hüquqi təhsilin olması; - öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün lazımı peşəkar bacarığa və fərdi keyfiyyətlərə malik olması; - Komitənin ən azı bir üzvünün mühasibat və audit və ya aidiyyətli maliyyə sahələrində mütəxəssis olması;

4.4 Müvafiq orqanların üzvləri (adları göstərilir) Komitənin işinə müdaxilə edə bilməzlər.

4.5 Aşağıdakı şəxslər Komitənin üzvləri ola bilməzlər:

4.5.1 maliyyə vəziyyətinin pisləşməsi və prudensial tələbləri pozmaqla əlaqədar məcburi ləğv olunmuş, yaxud müflis elan edilmiş Şirkətdə ləğv etmə və ya iflas haqqında qərarın qəbul edildiyi tarixdən bir il əvvəl Şirkətin inzibatçısı işləmiş şəxslər;

4.5.2 üç ildən az olmayan müddət ərzində başqası ilə əvəz edilməsi barədə tənzimləyici orqanın (əgər varsa) tələbi ilə hər hansı Şirkətin, filialın və ya şöbənin inzibatçısı vəzifəsindən azad edilmiş şəxs (işə bərpa olunması haqqında barəsində qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı olan şəxslər istisna olmaqla);

4.5.3 Məhkumluğu olan, keçmişdə mülkiyyət əleyhinə və iqtisadi fəaliyyət sahəsində ağır və xüsusilə ağır cinayətlərə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmiş şəxslər, habelə barələrində mülkiyyət əleyhinə və iqtisadi fəaliyyət sahəsində ağır və xüsusilə ağır cinayətlərin istintaqına müddətin keçməsinə və ya amnistiyaya əsasən xitam verilməsi, müvafiq vəzifəni tutması və ya peşə fəaliyyəti ilə məşğul olması, üzərində məhkəmə qərarı ilə qadağa qoyulması, məhkəmə qaydasında müflis elan edilməsi faktları olan şəxslər;

4.5.4 Şirkətin inzibatçısı hüququndan qanunla məhrum edilmiş şəxslər;

4.5.5 Şirkətin digər idarəetmə orqanının üzvü olan şəxslər;

4.5.6 Şirkətdə digər vəzifə tutan şəxslər.

5. Komitənin iclaslarının keçirilməsi və aparılması qaydaları

5.1 Komitənin iclaslarına Komitənin Sədri sədrlik edir.

5.2 Komitənin üzvlərinin hamısının iştirak etdiyi iclas yetərsaylı hesab olunur və qərarlar açıq səsvermə ilə adi səs çoxluğu prinsipi ilə qəbul edilir.

5.3 Komitənin və onun üzvlərinin öz vəzifələrini başqalarına həvalə etmək hüququ yoxdur.

5.4 Komitənin iclası video və ya telefon konfransı vasitəsilə aparıla bilər. Komitənin iclasında video və ya telefon konfrans vasitəsilə iştirak etmiş Komitənin üzvü iclasda şəxsən iştirak etmiş sayılır.

5.5 Komitənin iclaslarında səsvermə 1 üzv - 1 səs prinsipi ilə həyata keçirilir. Səsvermə zamanı bitərəf qalmağa icazə verilmir. Səsvermə zamanı Komitə üzvlərinin səsləri bərabər paylandığı təqdirdə, Komitə Sədrinin səsi həlledicidir. İclasın nəticələri protokolla rəsmiləşdirilir.

5.6 Komitənin plan üzrə iclasları rübdə bir dəfədən az olmayaraq keçirilir. Komitənin növbədənənar iclasları onun üzvlərindən birinin təşəbbüsü, Səhmdarların (Təsisçilərin) Ümumi Yığıncağının, mühüm iştirak payına malik səhmdarların (əgər şirkət səhmdar cəmiyyətdirsə), digər səlahiyyətli orqanın (adları göstərilir) müraciəti ilə çağırıla bilər.

5.7 Komitə iclaslarına çağırışlar Komitənin katibi tərəfindən edilir.

5.8 Komitə iclaslarından sonra 5 gündən gec olmayaraq katib tərəfindən protokol tərtib edilir. protokola Komitə tərəfindən qəbul edilmiş sənədlər və müzakirə olunan məsələlər üzrə materiallar əlavə edilir.

5.9 Komitənin Sədri və üzvləri aşağıdakı hallarda Səhmdarların (Təsisçilərin) Ümumi Yığıncağı (və ya təsisçi tərəfindən – şirkətin bir təsisçisi olduqda) tərəfindən vaxtından əvvəl geri çağırılırlar:

5.9.1 digər şirkətlərin idarəetmə orqanının üzvü olduqda və ya hər hansı bir vəzifə tutduqda;

5.9.2 onlara həvalə olunmuş işlərin öhdəsindən gəlmədikdə;

5.9.3 öz xahişləri ilə;

5.9.4 qanunvericiliyin tələb etdiyi digər hallarda.

6. Komitənin hesabatlığı

6.1 Komitənin Səhmdarların (Təsisçilərin) Ümumi Yığıncağına təqdim etdiyi hesabatda aşağıdakı məsələlər açıqlanmalıdır:

6.1.1 Şirkətdə qanunvericiliyə riayət edilməsinin səviyyəsi;

6.1.2 Şirkətdən maliyyə uçotu və hesabatların hazırlanmasının səviyyəsi;

6.1.3 Auditor fəaliyyətinin ümumi qiymətləndirilməsi;

6.1.4 Şirkətdə risklərin idarə edilməsi və nəzarət sistemlərinin vəziyyətinin səviyyəsi;

6.1.5 Şirkətdə risklərin və nəzarət sistemlərinin, uçot və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi barədə təkliflər;

6.1.6 bu Əsasnamə üzrə Komitənin vəzifələrinə aid olan digər məsələlər.

6.2 Komitə müvafiq orqana (adını göstərməli) aşağıdakı hesabatları təqdim edir:

6.2.1 qanunvericiliyin tələblərinə əməl edilməsi, aşkar olunmuş qanun pozuntuları haqqında məlumat və onların aradan qaldırılması üçün fəaliyyət planı;

6.2.2 daxili nəzarətin vəziyyətinin yoxlanması barədə hesabat və onun səmərəliliyinin artırılması barədə tövsiyələr, habelə kənar audit hesabatı və rəhbərliyə verilən təkliflər daxil olmaqla, kənar audit ilə əlaqədar bütün yazışmalar;

6.2.3 Şirkətə, onunla əlaqədar şəxslərə təsir edə biləcək gözlənilən məhkəmə işi və ya cəlb edilmiş məhkəmə icraatı haqqında məlumat;

6.2.4 Şirkətə aid ola bilən hər hansı bir qanunverisilik aktı haqqında məlumat.

6.3. Komitə və onun Sədrinin qərar qəbuletmə səlahiyyətləri

6.3.1 Komitənin aşağıdakı məsələlər üzrə qərarqəbuletmə səlahiyyətləri vardır:

6.3.2 Daxili Audit qurumunun audit planını təsdiq etmək;

6.3.3 Növbədən kənar audit aparılması barədə qərarlar qəbul etmək;

6.3.4 Daxili Audit qurumunun və onun işçilərinin işdən kənarlaşdırılması üzrə müvafiq orqan (adını göstərməli) qarşısında vəsatət qaldırmaq;

6.3.5 Daxili Audit qurumunun Əsasnaməsini təsdiq etmək;

6.3.6 Səhmdarların (Təsisçilərin) Ümumi Yığıncağının ona vermiş olduğu səlahiyyət çərçivəsində digər qərarlar qəbul etmək.

6.3.7 Komitənin qərarları onun iclaslarında bu Əsasnamənin 3.6-cı maddəsində göstərilən qaydada səsvermə yolu ilə qəbul edilir.

6.3.8 Komitə Sədrinin və ya onun ayrı-ayrı üzvlərinin Komitə adından təkbaşına qərarlar qəbul etməsinə və onun icra Şirkətin digər icra strukturlarından tələb etməyə yol verilmir.

6.3.9 Komitənin qərarları Daxili Audit qurumu üçün məcburidir və bu qərarlar mütləq yerinə yetirilməlidir. Daxili Audit qurumu Komitənin qərarlarının yerinə yetirilməsi üçün məsuliyyət daşıyır.

6.4 Komitənin Sədri aşağıdakı səlahiyyətlərə malikdir:

6.4.1 Komitənin iclaslarında qəbul olunmuş sənədləri təsdiq etmək;

6.4.2 Komitənin iclasını çağırmaq və iclasları idarə etmək;

6.4.3 Şirkəti ona verilmiş səlahiyyətlər daxilində səhmdarların adından təmsil etmək;

6.4.4 Daxili Audit qurumunun rəhbərinin və onun işçilərinin vəzifə təlimatlarını təsdiq etmək;

6.4.5 Komitə üzvlərinə bonus, mükafat verilməsi üzrə Səhmdarların (Təsisçilərin) Ümumi Yığıncağına təkliflər vermək;

6.4.6 Komitənin iclaslararası dövrdə Daxili Audit qurumunun fəaliyyətinə nəzarət etmək və tənzimləmək.

7. Əsasnamənin təsdiqi, əlavə və dəyişikliklər edilməsi qaydaları.

Komitənin Əsasnaməsi Şirkətin Müşahidə Şurasının (və ya digər səlahiyyətli orqanının) təqdimatı əsasında Səhmdarların Ümumi Yığıncağı (və ya digər səlahiyyətli orqanı) tərəfindən təsdiq edilir və ona əlavə və dəyişikliklər edilir.